

Henryk Sienkiewicz

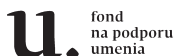
LISTY Z AMERYKI

VYDAVATELSTVO
SPOLKU SLOVENSKÝCH SPISOVATEĽOV

Henryk Sienkiewicz 2018
Cover Design © Ľubica Končeková 2018
Translation © Miloš Ferko 2018
Slovak Edition © Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov,
spol. s r. o., Bratislava
e-mail: vsos@stonline.sk; www.vsos.sk

Realizované s finančnou pomocou Fondu na podporu umenia

VYDAVATEĽSTVO
SPOLKU SLOVENSKÝCH SPISOVATEĽOV,
spol. s r. o.

Henryk Sienkiewicz: Listy z Ameriky
Z poľského originálu *Listy z podróży po Ameryce*, wyd. PIW, 1988 preložil Miloš Ferko
Zodpovedná redaktorka Silvia Semaková
Obálka, grafická úprava a sadzba Ľubica Končeková
Tlač P+M, s. r. o., Turany
Prvé vydanie
Vytlačené na Slovensku

ISBN 978-80-8202-044-4

Henryk Sienkiewicz

LISTY
Z
AMERYKI

Henryk Sienkiewicz (1846 – 1916)

Henryk Sienkiewicz

LISTY

Z

AMERYKI

ÚVOD

Kolobeh literárneho života zavaluje nás množstvom prekvapivých, neočakávaných záležitostí – tuhla hneď napríklad smrť odprosovaná nami v elégiách či preventívne zabešťujúvaná poisťovacími agentúrami. Čo sa však mňa týka, nuž ako ozajstné dieťa nášho storočia neprivykol som si čudovať sa bárčomu – hoc by mi aj voľakto riekol.

„Mladík sa životom zdržanlivo rútil
starec bez šomrania ani nezasmútil¹,“

ibačo hlavou pokývnem a poprosím o pokračovanie tej šťavnatej historky, i keď najradšej by som ju ukončil ako samotný Krasicki²:

„Všetko nám to azda pravda pradiť
ja to však k historkám pre istotu kladiem.“

Lež ak by onen ktosi prišiel za mnou vo februári a povedal mi, že na sklonku marca Nemecko, Francúzsko, Anglicko aké dlhé, také široké premeriam, preplávam šantivou jarou rozbúrený Atlantik, potom sťa vták na krídlach nesmierne vzdialenosti veľkej trate z New Yorku do San Fran-

¹ Pravdepodobne narážka na dobový „generačný konflikt“ pragmatizmu mladých pozitivistov s myšlienkovou výzbrojou predošlej generácie (pozn. prekl.).

² Ignacy Krasicki (1735 – 1801), popredný predstaviteľ poľskej osvietenenej literatúry, medziiným autor vešovaných bájok (pozn. prekl.).

cisca preletím a prach z obuvi svojej na brehoch Tichého oceánu strasiem, okamžite by som mu odporučil:

– Priateľu! Píš len pekne polemické články do Kroniky Soblonowskej³ – vidím veď, že tvoje čuvy mimo vzdajší svet zablúdili. Vskutku: skôr pri-pustím, skôr uverím, že vospolok na moju počesť pohostenie, na ktorom abbé Vylízavačský prednesie oslavnú reč a pasuje ma v prítomnosti naj-mladšej a najsvedčnejšej spomedzi svojich ovečiek za rozhorleného fanati-ka, skôr uverím, že Antikrist – ako ma o tom uistovala jedna z volynských sesterníc, už prišiel na svet – slovom, skôr tomuto všetkému než svojmu výletu do Ameriky uverím.

A predsa. Ergo, ako sa to zbehlo.

Raz ráno som prišiel do redakcie, vzal naše noviny a začal som čítať. Bolo to zhruba v čase, keď mi stĺpček o fanatických zabezpečil také sympa-tie v istých kruhoch našej spoločnosti, že som sa v ich očiach stal poľným maršalom všetkých pekelných hord. Všade na mňa číhali hrozby. Chevalier Kapustohlavský, ktorý sa už predtým neraz, s cieľom potrestať ma, „meča svojich predkov“ dovoľával – len o máčny mak že nezahubil ma v súboji – a nezhubil ma iba preto, že ma nevyzval; grófka Pipi sťa zranená hrdlička *un petit cri*⁴ vyludzovala zakaždým, keď svoje meno vytlačené v akýchkoľ-vek varšavských novinách zhládla; raňajším tichom ku mne kvil posvätné-ho rozhorčenia kroniky Soblonowskej rinul sa.

Oj, oj, oj! Neskapau ver' Kronike psíček Čumáčík, nezakotúľalo sa zrnko ruženca, ani žiadna z jej ratolestí v húšťavách hriechov Spravodaj-ského týždenníka⁵ nezblúdila – lež predsa kvílila ustavične sťa tá panna, čo

„Vôbec nič nepočúvala,
iba stále plakala:
ach joj, môj zelený džbán
rozbil mi ho pán!“

Žiaľ, nemôžem poprieť, že strojcom onoho kvilu bol som ja – pres-nejšie, áno, opäť môj, ten môj nešťastný stĺpček o kresťanských matkách. To ja som rozbil onen zelený džbán prekypujúci sladkou vodou vzájomnej

³ Dobové periodikum priaznivcov teórií mysticizmu a špiritizmu (pozn. prekl.).

⁴ Zalkanie (franc.; pozn. prekl.).

⁵ V orig. Przegląd Tygodniowy, dobowé periodikum (pozn. prekl.).

Tygodnik Ilustrowany z roku 1860, ktorého korešpondentom bol Julian Florian Horain

adorácie – no vari som vôbec poňatia mal, že čokoľvek by kresťanské matky činili, všetko sa im k spásu duše pridá?! Nie, nemal som ani tušenia. *Mea culpa!*⁶ Trpieť budem za ňu dokonca i tu v Amerike.

Nečudo teda, že vzhľadom na spomenutú situáciu i v čísle, čo som onoho rána započal čítať v redakcii, bol som tiež našiel článok, ktorý v podstate v súvislosti so mnou bol tým, čím príslovečná koza nožu jest. Autor (počtom strán) najmonumentálnejšieho poľského románu zadíval sa v onom článku na spoločnosť *à vol d'oiseau*⁷ a srdcervúco sa rozplakal; potom do svojej apoštolskej lodice nasadol, vlastnými slzami k verejnej mienke preplachtil – a jedným okom na Prusa, druhým na mňa škúliac, pokrikoval na ľudí, že koniec sveta je blízko, že apokalyptické príšery už začali sa nielen svetom trúsiť, ale i stĺpčky písať, – a že on prvý to zvestoval vo svojom periodiku, predplatné ktorého jest: vo Varšave toľko a toľko, na vidieku a v provinciách toľko a toľko, štvrtročne toľko, mesačne toľko atď.

Nie som ešte taký skazený, žeby som hriechy neľutoval – nuž i premkla ma skormútenosť – i vyúčtovávanie výčitiek svedomia za seba i svojho kolegu Prusa⁸ rozpútal som.

Joj! Zoznam našich hriechov bol taký dlhý ako Bakalári Adama Pługa.

⁶ Moja vina (lat.; pozn. prekl.).

⁷ S nadhľadom (franc., pozn. prekl.).

⁸ Boleslav Prus, tiež slávny poľský románopisec – autor sa však pohráva i s narážkou na nepriateľstvo voči Nemcom (pozn. prekl.).

Boleslav Prus, poľský románopisec

Nabádali sme ľudí, aby zakladali hliadky požiarnej pohotovosti, škôlky, sirotince, hodvábnictvo, remeselnícke besedy, zoologické záhrady, spolky, banky, regulovali brehy Visly, asanovali, o kanály i burzy dbali. Nikoho sme nenechali na pokoji, potľkali sme sa po zasadnutiach, pokrikovali

sme kvôli dláždeniu ciest, znevažujúco sme útočili na nevinné pohraničné handle s pálenkou – ako keby princíp voľného obchodu nemal prioritu nad clom – ani na chvíľu sme neprestávali dolípať do členov rozmanitých združení meškajúcich s poplatkami – sťaby sa vari patrilo v pote tváre zarobený groš na bohvieaké neisté ciele utrácať. Slovom, riadne sme sa vyfarbili pred najsamspokojnejšími obyvateľmi nášho štátu, obyvateľmi, ktorí sú brzdou znemožňujúcou zrútenie sa záprahu spoločnosti do priepasti, brzdou natoľko účinnou, že spoločný záprah nielenže sa netrieska na márne kúsky akýmiśi cestami-necestami, lež stojí na mieste, sťaby na počesť dozornej rady komunikácií s úctou v blate na hradskej pri Varšave uviazol.

Nuž hútal som veru dlho i kormútlivosť čoraz prenikavejšia môjho srdca zmocňovala sa – keď tu zrazu začul som, že dakto v predsieni našej redakcie vyriekol moje meno. Pýtal sa vrátnika, či sa môže so mnou stretnúť.

– Božemôj! To je predsa isto-iste chevalier Kapustohlavský s „mečom svojich predkov“.

I zachvátil ma strach z „meča predkov“ gavaliera Kapustohlavského. Čo si len teraz počnem? Čo si počnem? – pýtal som sa sám seba.

Medzitým sa dvere otvorili. Do redakcie vošiel dáky zo šesť stôp vysoký gentleman s nádhernou svetlou bradou.

– Mám tú česť zhovárať sa s pánom Litvošom? – spýtal sa basom, ktorý mi pripomínal rev leva.

– Ako vám môžem pomôcť? – odvetil som s presvedčivou náhlivosťou vykonávajúc rukami za chrbtom zúfalé pohyby smerom k paličke, ktorá stála v kúte, avšak práve sťaby navzdory na zem zošupla sa.

– To vy píšete *Rozmanité aktuality*?

Už je to tu, – pomyslel som si.

– Hej... vlastne... Viete, reportéri ma občas zásobujú nesprávnymi faktmi... Ale s kýmže mám tú česť?

– Volám sa X. Som z Poznańska.

Uľavilo sa mi – o Poznańsku som totiž nikdy nič nepísal.

– Tak vy ste z Poznańska?

– Presne tak.

Ach! Okamžite nevýslovná radosť zmocňuje sa ma.

– Vidím, že Varšavčanov nemáte veľmi v obľube.

– Pravdaže nie. Ale nie je to obojstranné.

– Nuž, prišiel som sa teda poopytovať, či nemáte reku dáke kontakty s Amerikou?

– Nebudem tajiť, – riekol som s cudne sklopenými očami, – naše noviny tam niekoľko tisíc predplatiteľov odoberá.

– Až toľko?

– Veru tak! Okrem iných napríklad prezident Grant usilovne našou politikou zapodieva sa.

– Nejde mi o kontakty na takejto vysokej úrovni. Pozajtra totiž odchádzam do Spojených štátov a chcel by som od vás dostať odporúčací list pre pána Horaina⁹. Poznáte pána Horaina?

– Och! Skrz-naskrz, jak vrecko vlastné! Vyše troch rokov.

Medzi nami – čítal som síce komplet celú Horainovu korešpondenciu, jeho samotného som však nikdy v živote nevidel.

– Vyše troch rokov? Ja som sa však domnieval, že on sa už vyše štyri roky zdržiava v Amerike...

– Pardon, som sa splietol – vyše šesť rokov poznám ho.

– Čiže poprosil by som vás o sprievodný list pre neho. Chcem tam kúpiť pozemok a usadiť sa. Žena mi chorľavie, potrebuje teplé podnebie – a som počul, že tam teplo je.

– Ako kde. Ale veď teplo je aj v Taliansku.

– No, teplo, ale draho – zatiaľ čo tam, som počul, grunt zadarmo dajú, len si treba dať pozor, žeby neošudili, bo to prebití ľudia. Čiže pán Horain, ako už domáci, mi pomôže a povie, komu dôverovať a komu nie. A navyše sa s ním aj budem vedieť dohovoriť – lebo po anglicky ja akosi... onô...

– Skvele. Poskytneme vám odporúčajúce listy pre pána Horaina.

– A vy sám sa na výstavu pozrieť nepôjdete?

– Ja? Počkajteže... ehm, ešte som sa nad tým v podstate ani nezamýšľal... Momentík... Pôjdem, nepôjdem, pôjdem, nepôjdem... pôjdem... Presne tak! Vyrazím.

– Nuž tak poďte spolu so mnou, – dvom nám veselšie i smelšie bude.

– A koľko je teraz hodín?

– Akurát poludnie.

– O druhej obedúvam, mám teda dve hodiny času na hútanie. Príďte na obed, budem rozhodnutý.

– Dobre. Porúčam sa!

⁹ Julian Florian Horain (1821 – 1883) – publicista, počas emigrácie v USA pôsobil ako korešpondent periodika Ilustrovaný týždenník (v orig. Tygodnik illustrowany). So Sienkiewiczom udržiaval živé kontakty, patril k prívržencom utvorenia poľskej autonómnej oblasti v Kalifornii a nezávislého Poľska na ostrove Nová Guinea (pozn. prekl.).

– Úctivá poklona. Ráčte blahosklonným okom na moje otáľanie zhliadnuť.

Zostal som sám.

Naše huhľavé hodiny odbili jednu – a ja som stále sedel na tom istom mieste húťajúc – pobrať sa, či nepobrať sa. Sťa Hamlet o tom svojom „byť, a či nebyť“. Lež keď sa nepoberiem, čo si počnem? Budem po nociach písať?... A veď v Amerike môžem písať tiež. Navyše, doktor mi odporučil, aby som po nociach nepísal – nuž a nakoľko v Amerike je práve vtedy noc, keď u nás deň, písať v Amerike rovná sa písať v Európe vo dne, teda odobrať sa do Ameriky rovná sa riadiť sa odporučeniami môjho lekára.

Navyše: keď sa poberiem, nebudem robiť korektúry vlastných textov, inak povedané, nebudem ich čítať... To tiež nie je na zahodenie.

Napokon – čo mi tu vo Varšave ostáva? Oženiť sa? „Ach, ležiac raz pod stanom koženým, dostal som list – vraj sa ožením.“ A pritom zmienené *un petit cri* ranenej hrdličky, ktoré vyludzuje grófká Pipi sotva moje priezvisko zočí, ma pozbavilo akejkoľvek nádeje. Ostatne: ašpiroval som tu ja úbožiak na hodnosť a postavenie manžela dosť dlho – no čo z toho? Naskytli sa mi občas očístom malé pozornosti, však v stálejší štatút som sa nikdy neprehupol. Nie! To nie je nič pre mňa, najmä po tom poslednom prekliatom stĺpčeku, po ktorom už aj len pri zmienke o mne všetky matky zo združenia úplne nadprirodzene hrôzostrašne zimomriavkovité záchvevy premknú – stáby pri zmienke o hadovi, ktorý nakriatol Evu, aby ruku spustila, jablko odtrhla, sama požila a dala i mužovi svojmu.

Bože môj! Vari som sa ja niekedy bol pokúšal nakriatnuť dajakú Evu, aby jablko odtrhla, sama jedla, požila ho a najmä, aby mužovi svojmu dala ho! Nuž, stalo sa. Skutky zväčšené na prahu minulosti, jak Deotyma¹⁰ rečie, samotný Boh neanuluje. Stalo sa. Nikdy sa neožením.

Ergo, čo inšie mi ostáva?

Bohatstvo? Nedomôžem sa ho nikdy. Dľžoby? Už som narobil. Práve tá posledná okolnosť pomkla ma k rozhodnutiu. Ech! Čo tam po tom! Idem do Ameriky.

A veď tak či onak, neodchádzam predsa naveky. Uzriem moria, pláne, mestá, šíravy, iných ľudí, červenokožích Indiánov, stáda divých byvolov¹¹,

¹⁰ Pseudonym poetky a prozaičky Jadwigi Łuszczewskiej-Żmichowskiej (1834 – 1903), autorky sentimentálnych románov (pozn. prekl.).

¹¹ Ironicky dobovo takto polovozdelanci nazývali bizóny (pozn. prekl.).

medvede, jaguáre, americké tresky-plesky – a hádam sa nadarí i dáka plavovlasá miss... Navzdory všeobecnej mienke vždy som bol o vlastnej svedčnosti presvedčený.

O druhej som sa pobral na obed. Nový známy ma už čakal.

– Tak ako ste sa rozhodli?

– Rozhodol som sa, že sa naobedujem.

– A potom? – Potom vyrazím za vlastníkom domu, aby poskytol potvrdenie do pasu, na základe ktorého ustanovené bude, že môjmu odchodu nestoja v ceste žiadne prekážky; následne požiadam o vydanie pasu, pričom mi načim získať doklad o tom, že som v priebehu celého doterajšieho života bol pokojamilovným zápecníkom, ktorý, súc majiteľom nejakej nehnuteľnosti, najsamriadnejšie by dane platil, – a ktorý s výnimkou istých sporov s majiteľom domu, napokon nadostač rámusom vpečatívšich sa do povedomia pospolitosti, žiadnych iných sporov nezúčastnil sa – hoci hádam najskôr preto, že je slobodný.

– A nadobudnete pas včas?

– Určite nie. V tom prípade ma počkáte.

– Skvele. Ale v Brémach.

Po tomto rozhovore, ešte v ten istý deň začal som vyvíjať úsilie o zaobstaranie pasu. Človek, ktorý cestuje do Ameriky, je u nás ešte raritou. Tak sa namojveru aj poihrávam s predstavou, že keď sa vrátim, v Lukovskom újazde, s ktorým som prepojený množstvom kontaktov, ma prinajmenšom mesiac budú pokladať za druh újazdového Hernanda Cortésa. Môj nebohý dedo, opatruj, Pane, dušu jeho, iba raz počas vymeraných mu dní bol v Puławách a raz v Kráľovci – a mal o čom celý život rozprávať. Teraz však už uplynuli tie pekné dni aranjuezske – avšak Amerika si ešte pôvab neopozeranosti uchováva, nuž hľadia na mňa po úradoch sťa na dáky nevídaný zoologický fenomén, tu a tam kladú mi dokonca otázky, ktoré potvrdzujú, že zemepis patrí u nás k vedám najväčšmi vychyteným.

– Do tej Ameriky to cez more ide sa?

– Nuž, marí sa mi, že hej. Pokiaľ viem, trať ešte nedostavali.

Vďaka Amerike a vďaka mimoriadnemu záujmu, akému sa u našich správnych orgánov tento kút sveta teší, nadobudol som pas pomerne rýchlo. Ostávalo mi len už zaregistrovať sa u konzula.

– Zbytočne, – vravel mi jeden z mojich známych.

Ja som však od svojho zámeru neupustil. Mal by som azda pripraviť konzulát o pôžitok z registrácie môjho hádam prvého a posledného pasu,

či vari mal by som stáť v ceste výkonu hádam jednej-jedinej jeho úradnej povinnosti? Bolo mi síce známe, že za vízum treba platiť, ale bolo mi tiež známe, že keby som sa veľmi zaťal, ešte mi – za zriedkavú príležitosť, ktorú som mu poskytol – zaplatí samotný konzulát.

Vyrazil som teda za konzulom a vďaka šťastene zastihol som ho v úrade.

– Nie je tu môj tajomník, – povedal mi, – ráčte sa unúvať po tretej popoludní.

Strčil som pas do vrečka.

– Nemôžem, – odvetil som. – Cestujem o druhej, musím sa teda zabíť bez víza.

Môj spoločník zbledol.

Prvé vízum je konzulovi tým, čím prvá suknička chlapčatú¹², prvé páperie mladíkovi, prvý publikovaný článok literárnemu embryu, prvé epolety poddôstojníkovi, prvý bozk a prvé „ľúbim ťa“ chovanici dievčenského penzionátu. A tuhľa príležitosť onoho prvého víza mohla by pominúť – azda i naveky.

– Váženy, – riekol mi napokon konzul, – nebudem čakať na tajomníka, nech ho čerti vezmú, dajte mi pas, zaregistrujem vás, čo najrýchlejšie, sám.

Poskytol som teda pas.

Môj partner vytiahol zo sekretára obrovskú zásuvku a povyberal z nej takú kopu pečiatok, nádobiek s farbou, kolkov, voskových pečatidiel, že by to stačilo na zaregistrovanie všetkých pasov v celých USA.

Lenže každý debut má nielen miesta slnečné, ale i tienisté! Neraz sa veru stáva, keď sa dvaja chlapci hrajú na furmana a koňa, že furman nevie opraty trínať – a kôň ho pozaúčať musí. Sotva za náprstok vody pretieklo a konzul začal hútať, vlasy si kmásať.

– Máte záujem o obyčajné vízum? – spýtal sa.

– Áno, ale čo najkvalitnejší typ.

– Hm... Ký čert sem toľko pečiatok napchal.

– Švacnite tam hocktorú solídnejšiu.

– Ale to asi na koniec pasu, nie?

– Najlepšie je držať sa zlatej strednej cesty. Pretože v Spojených štátoch máte len dve strany – republikánsku a demokratickú, a chýba vám tretia, je u vás galiba.

– No... hej! Hej!

¹² To jest keď už vyrastie z gatiek natoľko, že sa nepocikáva (pozn. prekl.).

– Vy patríte ku ktorej strane? – spýtal som sa znenazdajky.
– Ja?... onô... ako sa len volá... Počkať, mám to predsa kdesi zaznačené, lež spamäti...

– Teda vízum je už hotové?

– Hneď, hneď. Čer... sem nastrkali tie pečiatky. Juj! Viete čo? Šmaríme tam najväčšiu, to nikdy nezaškodí.

– Šmarime najväčšiu.

Konzul vybral zo zásuvky čosi podobné bucharu na zatĺkanie pilierov do Visly.

– Ejha, týmto by sa dala i posteľná plachta zaregistrovať, – poznamenal som.

– To nič, dáme si rady... Aajajaj, preboha, to je fakt ťažké!

– Smiem vám pomôcť? Raz, dva, tri... Hej! Rup!

Zaznel tlmenný praskot stola, na ktorý pečiatka dopadla. Marilo sa mi, že môj pas zvrieskol: „Kristepane!“ Strčil som ho do vrečka a odišiel.

Bolo poludnie, o pol tretej som mal odísť, predtým som sa však musel zúčastniť rozlúčkového obeda, ktorý za žobrácky groš usporiadala kompánia literátov. Úprimne povedané, čo sa toho obedu týka, zmocňovali sa ma isté neveľmi príjemné predtuchy. Obával som sa, či náhodou žičlivosť dobrých kolegiálnych srdiec nebude chcieť za veľkého človeka pasovať ma a či sa potom nebudú trúsiť také reči, ako tá, čo som voľakedy počul o istom autorovi, čo pochádzal z Poznane, a ktorej začiatok uvádzam:

„Vážení! Nech vám ani len nenapadne, že by som tu v kruhu priateľov mienil o Platónovi alebo Herakleitovi rozraviať sa. Neobtriem sa ani o Nabuchodonozora, lež... čo som to chcel povedať? (vivat!), lež od čias, kedy veky pokryté prachom vekov (hlas sprava: „veky sme tu už mali“)... Rozprávač: Hej, ja vás neprerušujem, keď rozprávate! O čom som to hovoril? Aha! O piesni vekov! – Teda keď čiže už Platón riekol... že onô... vážení... vlastne hej! Nečudo, že povznesiem čašu na zdravie Platónovo... nie! Som chcel riecť nášho kolegu Teodora, ktorý... vážení! ktorý... vážení! ktorý... vážení... vážení... tak čo som chcel vlastne povedať...(vivat, vivat!).“

Je jasné, že keby som bol pánom Teodorom, môj um, vydesený vlastnou veľkosťou nevzmohol by sa na rovnako výrečnú odpoveď a osvedčil by som tým kolegom svojim, že ešte horší rétor než autor som. Avšak našťastie na obede, o ktorom som bol zmienil sa, bolo viac vína než tirád, v dôsledku čoho, keď som potom uberal sa na železničnú stanicu, javil sa mi svet prenesmierne pekný. Ajhľa, Varšava toľ najčistejšie a najsporiadanejšie mesto

sveta, ženy ukrutne prenádherné, dlažba fantasticky pohodlná – kebyže mi na bytie tienik nevrhá oštara spôsobovaná cestovnou kabelou o plecía zakvačenou, pridá by som tieto okamihy k najkrajším v mojom živote.

Lenže oštara s kabelou mi trocha pokazila náladu. Bolo mi známe, že kabela je o mňa zakvačená a že som ju nestratil, avšak sa prihodilo, že keď som z nej vybrať peniaze mienil a na ľavú stranu nahol sa, kabela ušla na pravú – a keď ja na pravú, kabela na ľavú. Naháňať niekoho vlastnými pleciami je fyzicko-fyzikálno-filozoficky absolútne absurdné, i preto ruky zložil som a pomyslel si: Už je veru tak! Nepôjdem do Ameriky.

Našťastie dobré duše i z tejto galiby pomohli mi.

Napokon som nasadol do vozňa, rušeň zahvízdal a onedlho som skrzevá hmlu a dym ledva dovidel na milované tváre, prenasledovavšie ma pohľady a ruky, ktoréžto vreckovkami mávali mi.

Napriek tomu, že bol ešte február, počasie bolo príjemné. Vo vzduchu závan jari. Vo vozňoch onedlho taká spara zavládla, že sa nedalo obsdieť.

V našich vozňoch, ako je známe, prúdi ohrev zo spodnej časti sedadiel, v dôsledku čoho sa mi kedy-tedy marieva, že som čajník na samovar štopnutý. – Horúco... však? – oslovil ma nadmieru obľý starček, môj jediný spolucestujúci vo vagóne, ktorý nemohol vydržať a stále sa na sedadle vrtel.

– Veruže horúco!

– Akiste ma rozbolí hlava...

– Hlava? Nuž nech je tak *par esprit de contradiction*¹³, – odsekol som.

Onedlho v Alexandrove nastala noc temná sťa fabrika p. Łojka vo Varšave alebo štýl jedného z mojich priateľov – meno neprezradím, lebo nerád niekoho nadmieru ostentatívne chváliavam. Spolucestujúci zaspal a dychčal ako gumený vankúš nafukovaný povetrím, z ktoré ktosi to isté vypúšťa. Ja som zaspal tiež, snívalo sa mi o Varšave a tých, čo zanechal som v nej, zaspal som tak tvrdo, že som sa prebral až v Toruni, kde kontrolujú vagóny¹⁴.

– Máte nové topánky, – podotkol pruský colník.

– Vari by ste chceli, aby všetci u nás v deravých chodili? – zareagoval som.

¹³ Proti gustu žiaden dišputát; ako sa vám páči (franc.; pozn. prekl.).

¹⁴ Hranica medzi Ruskom a Nemeckom; cestujúci sa presunul z ruského do pruského zaboru Poľska – pozri ďalej (pozn. prekl.).

Nemec sa na chvíľu zamyslel. Azda si pomyslel „nastanú i také časy“ a zaklapol môj kufrík.

Vrátil som sa do vagóna, opäť zaspal a spal až do rána – či až kým do Berlína neprišli sme. Ráno, veruže – sotva svitalo. Ulice vyľudnené. Tu a tam bolo vidno vozíky ťahané psami, ktoréžto napriek tomu, že sa stále stretávajú, nepremeškajú žiadnu príležitosť, aby sa voči sebe prenesmierne popudlivo nesprávali. Obrovské mesto – ostatne mi už nie neznáme – napoly ešte v driemotách mihalo sa pred očami v rozmanitých zábleskoch zory. Odviezol som sa zo železničnej stanice Východ na Lehrter Bahn. Do odchodu vlaku ostávali takmer dve hodiny, vyšiel som teda pred budovu a poobzeral sa navôkol. V diaľke som tu a tam zazrel presúvajúce sa oddieliky vojakov, flegmatických a drsných sťa pradávni rímski legionári, v prilbách s pozlátenými špicmi. Zhliadnuc ich pravidelné a jednotvárne kroky i mechanické pohyby hlavy, rúk a nôh mohol som za stroje bez vlastnej vôle, jedným kľúčom ponáťhované, pokladať ich. A veď to aj sú stroje, ktorých kľúčom a pohonom vyššia, zásadne nepredvídateľná, desivá, ponurá v záhyboch tógy vojnu a nivočenie skrývavšia moc jest.

Vpravo sa v lúčoch vychádzajúceho slnka trblietalo spodobenie Víťazstva¹⁵ – ťažkopádne, neforemné, vulgárne, podobné vrane, ktorá náhodou zosadla na stĺp v Berlíne a chystá sa odletieť. Či odletí – a ak – nuž kam¹⁶?

Dve hodiny uplynuli rýchlo. Nasadol som zasa do vagóna. Mal som v ceste pokračovať nie do Brém¹⁷, ale do Kolína nad Rýnom. Porozhliadal som sa po vozni, ani jedna pekná žena; sedelo tu iba zopár Nemcov v podstate s triviálnymi, pívársky napuchnutými tvármi a akýsi zahraničný aristokrat.

Vlak, ktorým som cestoval, nejde až do samotného Kolína, ale stojí v Deutzi, na pravej strane Rýnu. Dorazili sme o deviatej večer. Bol som trochu unavený, nuž som sa pobral do hotela *Belle-Vue* a objednal som si izbu. Čašník ma zaviedol na druhé poschodie a ukázal mi nocľážisko, v ktorom som si mal odpočinúť. Skôr než som svetlo rozžal, podišiel som k oknu a zdvihol roletu, aby som sa pozrel na Kolín, ktorý na druhom brehu rozprestieral sa.

¹⁵ Nasleduje popis sochy bohyně Niké (pozn. prekl.).

¹⁶ Narážka na túžbu Poliakov po mocenskom oslabení Bismarckovho víťazného Nemecka, ktoré roku 1866 porazilo Rakúsku monarchiu, roku 1870 Francúzsko a po zjednotení sa stalo veľmociou (pozn. prekl.).

¹⁷ Obvykle sa do USA cestovalo cez Brémy a Hamburg (pozn. prekl.).

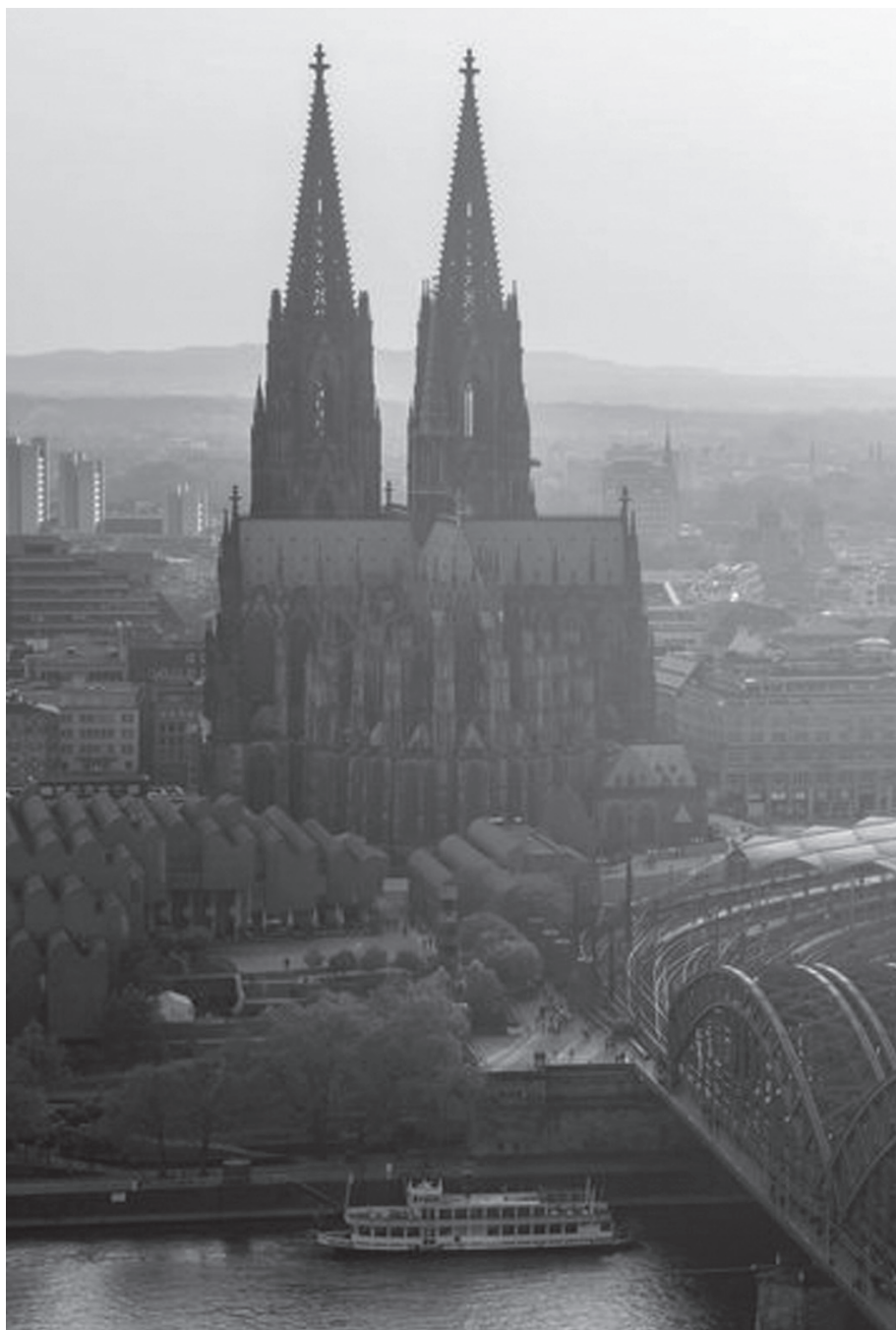

Kolín nad Rýnom, hotel Belle-Vue

Uzrúc ho, požiadal som čašníka, nech svetlo nerozžína a osamote nechá ma.

Skvostná panoráma! Noc bola nádherná, jasná. Mesiac svietil tak prenikavo, že by sa v prúdoch jeho striebriстого svetla bolo skoro dalo čítať. Pod nohami mi tiekol Rýn. Dlhé pásy svetla sa zrkadlili v priesračnej hladine pri druhom brehu. O čosi bližšie parníček chrľil dážď zlatých iskier. Celý Kolín bolo vidno ako na dlani: svetlá, navrstvené zhľuky domov, tmavé obrysy komínov – a nad tým všetkým krásavica katedrála, okázalá, pokojná, uhrančivá a mlkva, ktorá povznášala nad mesto nielen veže, lež i klenby.

Najväčšie stavby mesta javili sa mi popri nej sťa chatrčky schúlené pod krídla mohutnej matky. Mesiac jasne svietil na štíhle kontúry onej bizarnej gotickej architektúry; tiene a svetlo na oblúkoch a vežičkách lomili sa. Tkvelo v tom všetkom voľačo mystické, voľačo premkynavšie dušu tajuplnými záchvevmi a hotovivšie fantázii krídla. Pri pohľade na budovu, zaliatu mesačným svetlom, city nábožné, s materinským mliekom vsaté, hocako prenesmierne rozptyľované rámusivým náhlením, sťa stratené perly nachodíme: i nie sú to blažené a sladké poryvy srdca, lež sťa by dále vnútorné hlasy anjelov, prebúdzajúce spomienky detstva, zakúšané napríklad

Kolín nad Rýnom

počas nešporov v dedinských kostoloch našich, keď šedivý plebán litánie číta, sediaci zborovo odpovedajú mu, lastovičky pod klenbou drevenou štebocú a breza, na cimiteri vetrom rozhojdaná, šumí, cvendží v okne. Tvárou v tvár onej ponurej budove, tvárou v tvár tým sťa pohoria zvrstveným klenbám necítiš sa zblúdivším, ukonaným dieťaťom tvárou v tvár otcovi stojacim, ale prachom pred tvárou Majestáta.

Mimovoľne zíde ti na um, že nieto tu miesta na iné modlitby, než, áno, na prosebnú pieseň: „Svätý Bože, Svätý mocný, Svätý a nesmrteľný“. Chrám hoden jest piesne a pieseň chrámu. Stredovek s jeho pošmúrnou religiozitou byvšou chlebom vtedajšieho života, šlky rytierov okutých oceľou, tých desivých krvilačných šeliem porýnskych zámkov, zmŕtvychpovstávajú pred tvojimi očami. Čuješ, jak biskup v celom svojom majestáte hlása *Gloria Dei*¹⁸ a pyšné železné hlavy týchže Arnsbergovcov, ktorí dnes spia kamenným snom v chrámovej lodi, skláňajú sa sťa lány zbožia pred vetrom, v pokore pred slovom jediným. Dnes pominulo to už, lež hútaťší pútnik, ktorý mlkve tých stáročí svedectvá zhliada, mimovoľne sám seba pýta sa, či to všetko, čo vzlelevalo celé národy, čo zrodilo celú civilizáciu, čo bolo žriedlom i stržňom celého života, či to všetko skutočne nie je ničím viac než ohromitánskou poverou, druhým, jak tvrdí Hartmann¹⁹, bezútešným štádiom ilúzie, štádiom, ktoré pominulo iba preto, aby započalo tretie?

Neviem, či nie súc ovplyvnený takýmiže myšlienkami voľakto riekol, že keby aj Boh vskutku nejestvoval, bolo by pre dobro ľudstva načim stvoriť ho.

V podobných úvahách nechal som v minulosť hodinu uplynúť. Večer medzitým nadobúdala čoraz romantickejšiu atmosféru. Parník pristál na brehu práve pod oknami môjho hotela. V maličkom Deutzi vládla tíš, lebo celé mesto už spalo. Len kormidelník, ktorý sedel na prove lode, spieval dosť príjemným hlasom *Wacht am Rhein*²⁰ a od Kolína k mojim ušiam hvizd lokomotívy doliehal. Jemnučký vietor kedy-tedy privanul sotva počuteľné útržky veľkomestského rámusu a hluku. Lúto mi bolo od okna sa

¹⁸ Sláva Bohu (lat.), začiatok hymnu *Gloria in excelsis Deo* (Sláva Bohu na výsostiach) (pozn. prekl.).

¹⁹ Karl Robert Eduard von Hartmann (1842 – 1905), nemecký filozof, autor spisu *Philosophie des Unbewussten* (Filozofia nevedomia, 1869). Medziiným v texte pojednania tvrdí, že vývoj dejín smeruje k zdokonaľovaniu myslenia, ktoré postupne nadobúda prevahu nad nevedomou vôľou a inštinktmí (pozn. prekl.).

²⁰ *Stráž na Rýne* (nem.) – názov patriotickej piesne, ktorá bola po zjednotení Nemecka r. 1871 neoficiálnou hymnou štátu (Sienkiewicz sa vybral na cestu r. 1876). Autor teda ladí atmosféru večera nad Rýnom hymnicky – pozri vyššie narážku na cirkevný chválospev (pozn. prekl.).

odobrať, zrazu sa však dvere otvorili a ktosi vošiel do mojej izby. Bol to môj spolucestujúci.

– Dobrý večer!

– Aj dobrý, aj pekný.

– Prišiel som sa spýtať, či nemáte chuť poprechádzať sa po meste.

– Nie. Čakám, že každú chvíľu príde sem voľakto, s kým azda ešte dnes vyrazím ďalej. A napokon – dobre je mi aj tu pri okne.

– Ach! Dívate sa na katedrálu, – riekol spolucestujúci, pristúpil k oknu a pozrel na mesto. Mesiac zreteľne osvetlil jeho tvár. Zazdalo sa mi, že mu z čela šíky myšlienok a marív čítam – a tu on vskutku po chvíli kývol hlavou a povedal:

– Viete čo?

– Čo? – spýtal som sa zvedavý na jeho dojmy.

– Tak, myslím, že či by sme si koňačiku necvakli. Sviežo je že až.

Nevdojak zišla mi na um rýmovačka, ktorú pred rokmi opakoval môj profesor latinčiny, keď navzdory jeho snahám pred nadchýnaním sa krásami Horatia dali sme prednosť brnkaniu po ušiach:

Načo ladný poltón tupým oslom v stajni!

Zahráš ho na lutne – im ostane tajný.

Svojím spôsobom číry, lebo s koňakom súvisiaci pohľad, nasadil uzdu mojej rozcválanej fantázií.

– Vďaka za koňak, – odvetil som, – mimochodom, vidno, že dívate sa na veci tak, ako náleží, súdne, nuž úprimne vám k tomu gratulujem.

– A veď čo aj tam, – zareagoval, ukazujúc na svetlom mesiaca zaliatu katedrálu, – mŕtvy kapitál, nič než mŕtvy kapitál.

– Nuž, prijmite moje vrúcne uznanie a dobrú noc vám!

Opäť som osamel, lež o okamih neskôr vstúpil onen gentleman s plavou bradou, s ktorým som sa podľa pôvodného plánu mal zísť v Brémach.

Pravdupovediac, po zvýšení cesty z Varšavy do Kolína bez akéhokoľvek odpočinku bol som trocha unavený a z celého srdca prial som si prenocovať v Deutzi. Bol by som sa dokonca gentlemanovi o tejto túžbe zmienil nahlas, on sa ale zjavne dovťípil, o čo ide, predbehol ma a ironicky riekol:

– Akiste už nevládzete ani rukou, ani nohou pohnúť. Ajhľa, tá dnešná mládež. Čo sa mňa týka, pokojne by som šiel ďalej.

Urazená sebadôvera ma vymrštila:

– A kam až chceli by ste dôjsť?

– Hm! Trebárs do Bruselu!

– No a ja vám tak poviem, že idem rovno do Londýna.

Pravdupovediac, keď som to hovoril, v duchu som tak trochu dúfal, že gentleman nebude s návrhom súhlasiť. Myslel som si, že ho ohromím, začne vysvetľovať, že je to príliš ďaleko a že sa obaja zbytočne utrmácame – no ten strašný človek sa iba pousmial a riekol:

– Výborne. Ideme teda do Londýna.

Nedalo sa nič robiť. Prikázal som, nech vezmú moju batožinu a vyrazili sme na kolínsku hlavnú stanicu. Už takmer odbila polnoc, ukrutne sa mi chcelo spať, ale ruch, ktorý panoval na stanici, ma prebral. Milujem ruch, hluk, vravu, ktoré vládnu na veľkých železničných staniciach. Siene jagali sa svetlom, stoly boli prestreté. Zvonku k nám doliehalo hvízdanie a dychčanie rušňov, ktoré prelínalo sa s echami zvončiekov a pokrikmi sprievodcov. Ľudia sa hemžili všetkými smermi, prevláčali kufre, balíky. Príchodzí pokrikovali všemožnými jazykmi na poslíčkov. Vedľa nás sedia ci akýsi Angličan s dlhokánskou tvárou a dlhánskymi nohami príčinlivo prstami skúmal útroby svojho nosa a premeriaval si pritom ľudí tak, sťaby všetci len preto sa tu zhromaždili, aby si on mal čo popozerať.

Prikázali sme, nech nám donesú čosi na občerstvenie a posilnenie. Vtedy som si po prvý raz všimol, že naše kapce, kožušínové šuby a baranice nám začínajú popularitu zabezpečovať. Neveľké hŕstky ľudí si nás zvedavo obkukovali – očividne nás pokladali buď za akési ruské kniežatá alebo vyslancov z Hercegoviny, ktorí prišli žiadať o pomoc proti Turkom. V dôsledku súcitu s bezpochyby úbohými tureckými mučeníkmi primäli nás platiť za všetko dvakrát viac, než bolo zvykom.

Napokon sme nasadli do vozňa. Onedlho sa nás Francúz, ktorý tiež cestoval do Bruselu, začal vypytovať, odkiaľže ráčime pochádzať.

– Sme Poliaci, – odvetili sme.

Vtedy v celom svojom lesku povestná francúzska znalosť geografie zažiarila.

– Och! To je predsa blízko od bojiska vojny, – povedal.

– Akej vojny?

– Počkať, ako sa to len volá... Hercegoviny s Tureckom.

– Oj! Preveľmi blízko, na dohodenie kameňom. Keď sa bijú, v záhrade spomedzi melónov delové gule zberávame.

– *Tiens!*²¹

Následne sme sa pohrúžili do víru veľkej politiky a pohrúžili sme sa do nej tak hlboko, že sme sa nijakovsky nemohli na breh dostať. Za necelú polhodinu sme vlastne tak akosi po svojom mapu Európy úplnej metamorfóze podrobili. Náš Francúz uskutočnil v Prusku také výboje, že sme sa voľky-nevoľky nešťastných Nemcov museli ujať – nechže im veď aspoň Berlín ponechá.

– *Non, messieurs! Non!*²² – odpovedal a nedal sa obmäkčiť.

I Francúz náš anektoval teda i Berlín, zajaľ Bismarcka a ustanovil mu údel doživotného väznenia na ostrove Oleron, potom sa, vyčerpaný toľkými hrdinstvami armád, schúlil na vlastnom území do kľbka, a či skôr, ako vravia Prusi, zasunul sa ako obojstranne nabrúsený vreckový nôž, zaspal – a my jeho príkladom inšpirovať nechali sme sa.

Vtedy však môj druh zjavne úplne nový spôsob zaobstarávania popularity objavil – započal chrápať v rýdzej mazovčine tak, že všetci, čo sa zobudili, užasnutí pýtali sa, čo reku prihodilo sa?

– *Mon Dieu! Qu est-ce que ça veut dire?*²³ – spýtal sa Francúz, vypleštiac obrovské okálie. – Ále, to nestojí na reč, – odvetil som flegmaticky, – *on dort chez nous comme cela.*²⁴

Medzitým môj spoločník s ústami otvorenými na hlave poniže kolien svišťaľ, ryčal, dychčal, fučal, fufnal, erdžal, hvízdal – ergo: vyludzoval také nadľudsky neludské, prapodivné, prekvapivé a nečakané zvuky, že i mňa samotného, hoci som už neraz počul, ako naša šľachta píli, začalo sa zmocňovať počudovanie.

Onedlho som postrehol, že náš vagón sa čoraz väčšmi vyprázdňuje. Na každej stanici si jeden-dvaja zbalili svoje pakšametle a vypadli do iných vozňov. Na belgickej hranici sme boli už len dvaja. Vlak zastal. Do vagónu nevošiel už uhundraný pruský sprievodca, ale Belgičan s čiernou képi²⁵. Po francúzsky nás poprosil, aby sme sa odobrali na colnú prehliadku.

²¹ Ahaho! (franc.; pozn. prekl.).

²² Nie, páni! Nie! (franc.; pozn. prekl.).

²³ Bože môj! Čo je – deje sa voľačo? (franc., pozn. prekl.).

²⁴ Spí, ako je u nás zvykom (franc.; pozn. prekl.).

²⁵ Typ francúzskej vojenskej čiapky používaný od 30. rokov 19. storočia až do začiatku prvej svetovej vojny. Tento odevný doplnok sa bežne používal aj ako súčasť uniforiem v iných krajinách, napr. v USA počas vojny Severu proti Juhu. Čiapka má valcovitý tvar, vpredu je lemovaná štítkom. Na rozdiel od brigádírky jej cez okraje neprečnieva strieška. Képi nosieval s obľubou napr. Charles de Gaulle a v nej je zachytený na viacerých najznámejších fotografiách (pozn. prekl.).

Historický Brusel

– Čo sa deje? – spýtal sa môj prebudený spoločník, pričom škúľil očami na všetky strany.

– Belgická hranica, colná prehliadka.

– Sa mi marí, že som si akomak zdriemol.

– Iba za náprstok!

– A kam sa podeli ostatní pasažieri?

Položil som mu ruku na plece:

– *Galilee vicisti!*²⁶ Žiaden neudržal pozíciu. Všetci ufujazdili.

Prehliadka trvala veľmi krátko. Navečerali sme sa, vypili po pol fľaše vína a vyrazili ďalej. Keď sme sa blížili k Bruselu, deň už hodne pokročil. Pôvabné mesto, po Paríži najkrajšie spomedzi všetkých, čo som kedy videl. Obklopené vyvýšeninami pokrytými lesom a nádhernými údoliami, zbavovalo sa pobelavých rubášov noci, vynáralo sa z hmly vykúpané ružovým úsvitom po riadnej noci i riadnom spánku sťa by usmiate. Vlak konečne zastal. Zasa sme mali tri hodiny čas – i pobral som sa teda do mesta osviežiť si spomienky spred dvoch rokov – pred ktorýmžto časom som totiž v Ostende²⁷ prebýval. V uliciach už vládol čulý ruch. Flanderčanky²⁸, usadené na malých vozíkoch, viezli do mesta mliečne výrobky – zdalo sa mi, že ich zdvorilé, pokojné tváre sa na mňa usmievajú. Domy však boli ešte tiché, rolety v oknách spustené, pozlátané rímsoy sa v rannom svetle vľúdne trblietali. Všetko bolo pokojné, úpravné, harmonické, tiché, akosi

²⁶ *Galilejčan, zvíťazíš!* (lat.) – názov poľskej bojovej piesne populárnej v 19. storočí po rozdelení krajiny (pozn. prekl.).

²⁷ Kúpeľné mesto v Belgicku (pozn. prekl.).

²⁸ Čiže obyvateľky okolia Brusela – ani Flámky, ani Valonky (pozn. prekl.).

zvláštne obyčajne šťastné a navyše zároveň pamätihodné a poetické. Z každého fragmentu steny vane tu úctyhodná, mohutná, nesmierne poučná tradícia. Marí sa ti, že je to pradávny, obrovský a dakedy i zlovestný sen, ktorý akási čarovná moc zakliala tak, že skamenel i zhliada ťa teraz sivými múrmi Svätej Guduly²⁹ a kamennými očami Egmontovho³⁰ pomníka a vezami všetkých vzácnych stavieb zo španielskych čias. Avšak určite je to len sen. Doba markíza Albu je preč a nikdy sa nevráti. Sekera už temne netne trámy väzieb lešenia, nezačuješ sykot vatier spoza hávu plameňa ani znenie povelov nad čelom vojenským, ibačo do mesta z viesky rinú sa zvuky práce a pokoja, bo onen požehnaný pár nadobro sídlo zvolil si tu.

Nuž nie div, že za lahodných letných večerov taká tiš obostrie pokojné flanderské dedinky, že ni lístoček na strome nezaševelí, a starci vtedy odhalia postriebrený vlas a rečú: „Ježiš práve našou obcou prechodí.“ Nuž, v Belgicku, v celej jeho šírke i dĺžke, všade taký pokoj, akosi tak ticho a šťastne, že oprávnene dá sa riecť: Kristus kráča celou krajinou. Bez zveličovania konštatujem, že to je najšťastnejší kraj na svete.

Prinajmenšom doposiaľ – lež kto môže predvídať, ako dlho ním ostane? Azda o niekoľko rokov nadídu pozdĺž Rýnu časy náporu špicatých prílb, dnes pokojní občania začujú erdzanie „Attilovho koňa“, dunenie diel za nocí vyplaší sláviky z dedín, skončia Kristove pochôdzky, namiesto dnešných piesní pracovných zaznie tu iná, čo bola už pokoj rovnako šťastného Alsaska zrušila: *Was ist das Deutschen Vaterland*³¹.

Tri hodiny preleteli podľa Skargových³² slov „sta šíp a vták povetrím“. Bolo už načim sa k vlaku vrátiť – nebol som však schopný ukrotiť túžbu nájsť pri múroch katedrály miesto, kde podľa roztomilého Ouidinho³³ ro-

²⁹ Katedrála sv. Michala archanjela a sv. Guduly, románska stavba prestavaná v gotickom štýle (pozn. prekl.).

³⁰ Gróf Lamoraal van Egmont, knieža van Gavere – jeden z vodcov povstania proti Španielom v 2. pol. 16. storočia, popravený na príkaz povereného miestodržiteľa markíza Albu (pozn. prekl.).

³¹ *Čo je nemecká vlasť* (nem.) – prvý riadok nemeckej patriotickej piesne *Das Deutschen Vaterland* (Nemecká otčina), zložil ju historik, politik a spisovateľ Ernst Moritz Arndt tesne pred bitkou pri Lipsku roku 1813, v ktorej Napoleon utrpel rozhodujúcu porážku. Na bojisku zahynul knieža Józef Antoni Poniatowski, francúzsky maršal a veliteľ poľského oddielu, tvoriaceho súčasť Bonapartovej armády. V nemeckom povedomí teda bitka znamená vzkriesenie národných nádejí z obdobia francúzskej nadvlády, v poľskom – naopak – ich koniec (pozn. prekl.).

³² Piotr Skarga (1536 – 1612) – teológ, kazateľ, člen jezuitského rádu, prvý rektor univerzity vo Vilniuse, jedna z čelných osobností protireformácie v Poľsku. Jeho roku 1597 tlačou vydané Kazania sejmowe mali nesmierny vplyv na poľskú literatúru, aj Sienkiewiczov citát pochádza z nich (pozn. prekl.).

mánu *Deux Sabots*³⁴ malá Bebée predávala svoje skromnučné ruže; následne, štipku clivý a zamak rojčiac, vrátil som sa na železničnú stanicu. Môj druh už stál na peróne a vehementne sa zapodieval presunom obrovského koláča s mäsovou plnkou do úst – onen však v dôsledku svojich rozmerov za žiadnu cenu nie a nie sa do nich vpratať.

Nasadli sme do vagóna a onedlho po nás nastúpil, alebo skôr, ignorujúc schodíky, naskočil akýsi gentleman vyznačujúci sa neobvyklou tučnosťou, ktorá pospolu s jeho svižnými pohybmi bizarný kontrast tvorila.

– Ľahučký som, či nie tak? – prihovoril sa mi a žmurkol očkom, sčaby sme sa poznali zo desať rokov.

– Sča anglický dostavník, – odsekol som.

– Akože ako dostavník? – spýtal sa toľme urazený.

– Lebo je ľahký a všade sa dostane.

– Ohó! Skvelé! Skvelé! – zahlaholil dívajúc sa s nevýslovnou žičlivosťou na svoje hodné brušisko. – Som učiteľ tanca. Dvanásť hodín u mňa stojí 40 frankov. Mojimi žiačkami sú najpôvabnejšie dievčence z celého Lille: vyučovanie je spoločné. Cestujete do Lille? Tuhľa, moje vizitky, berte: Mr. Dunois. Štvrtky a soboty, od šiestej do siedmej. Máte vtedy akurát čas, však?

Môj druh odvetil, že nebyť toho, že sa uberáme do Ameriky, po ničom by nám srdce nepišťalo väčšmi než po využití ochoty pána Dunoisa, avšak cestou späť Lille rozhodne neobídeme, naopak, navštívime ho, aby sme absolvovali aspoň zo desať-dvadsať hodín. Pán Dunois ešte doložil, že žiakom cibří nielen ladnosť pohybov, ale i konverzácie s dámami počas tanca. Následne teda už načisto pobrataní, pohli sme sa.

Vlak smerom k francúzskej hranici šinie sa rovinou, ktorá veru malebnosťou scenérie neprekypuje, zato je však starostlivo obrobená. Sča záhrada. Keď sme odchádzali z domoviny, na poliach zanechali sme ešte sneh, tu ale všade už začínala jar. Na lúkach zelená sa tráva, na poliach výhonky všakovakých druhov obilia. Skupinky stromov zhluknuté na pláňach alebo naťahujúce sa alejami popri úvaloch, cestách a kanáloch klíčenie púčkov predvádzali. Rieky všade, ako býva na jar zvykom, zdvihli sa nad brehy, úvalmi tiekla zurčiaci voda, vzduch čistý, ale presiaknutý jarnou vlhkosťou.

^{33 a 34} Vlastným menom Maria Louise Ramé (1839 – 1908) – anglická autorka dojímavých príbehov, Sienkiewicz čítal francúzsky preklad jej románu *Two Little Wooden Shoes* (1874), čiže *Dva dreváčky*; knižka vyšla aj pod názvom *Bebée*, čo je meno jej hlavnej hrdinky, 16-ročnej sirôtky... Text poslužil ako námet britského nemého filmu z roku 1920 (pozn. prekl.).

ťou, slniečko zasa pripekalo cez sklá vagónov tak mocne, že sme voľky-nevoľky museli sa slávy i parády kožuchoz zriecť.

Nebyť colnice, prehliadky a dlhého státia vlaku, nikto by sa nedovtipil, že napokon z Belgicka do Francúzska odoberá sa. Panoráma sa vôbec nezmenila. Stále taký istý, sťa záhrada obrobený kraj, také isté dedinské chalupy s červenými škridlami, šindľami alebo dokonca slamou na strechách, to isté Flandersko, tí istí ľudia, tie isté dobrácke poctivé flanderské tváre. Slovom i písmom, všetko rovnaké. Len čo sa vlak pohol, otočil som sa s úmyslom zvršiť rozlúčku s Belgickom, krajinou, ku ktorej nedá sa nepocítiť sympatia a na ktorú zakaždým, keď si spomeniem, v pamäti sa mi vynorí Skargov výrok, časť ktorého som už bol uviedol: „Sejba v žiali, žatvou jasáš, núdza mihla sa sťa šíp a vták povetrím, pôžitkov priam nevyčerpatelné more trvá.“

Pikardia, ktorou sme uháňali sťa na krídlach vetra, je krajom bohatým, úrodným, no najmä priemyselným. Pri pohľade na hojnosť a poriadok, ktorý všade zôkol-vôkol vidno, nikomu by ani na um nezišlo, že sotva pred šiestimi rokmi tadeto húfy pruských vojakov a do Belgicka utekajúcich francúzskych zbehov trmáčali sa.

Do Calais sme prišli zhruba napoludnie. Je to – ako napokon veľká väčšina prístavných miest – dosť ošarpané a špinavé mesto, avšak jeho obchodný význam je obrovský. Voľakedy zohrávalo ústrednú rolu vo francúzsko-anglických vojnách. „Keby ste mi srdce z tela vyrvali a otvorili ho,“ – vravela Mária Tudorová umierajúc, – „našli by ste na ňom napísané slovo: Calais.“ Anglicko už veru odvtedy v podstate mesto nikdy na dlhší čas neovládlo. Teraz sa tam pravdepodobne nachádza akási pevnosť. Zazreli sme francúzskych vojakov so sivomodrými plášťami, červenými čiapkami a červenými (kiež odpustia nám nevinnosťou žiariace duše našich urodzených dám) gaťami. Pri pohľade na tie krpaté, krivé, špinavé s námahou ťažké karabíny vlečúce figúry, ktoré by nezahanbili opravdivých Pygmejov, sme sa raz-dva dovtipili, prečo sa takíto vojaci neboli schopní postaviť mocným a urasteným brandenburským parobkom a prečo, keď sa poznanské pluky pri Gravelotte³⁵ vrhli s bajonetmi na takmer nedobytné francúzske pozície, nepriateľa tam už nezastihli – pritom po takomto útoku nemal z nich zostať ani masťný flak. Pri pohľade na tých vojakov cítite sa ošemetne – my

³⁵ Bitka pri Gravelotte, t. j. neďaleko osady na území dnešného Lotrinska, sa uskutočnila 18. augusta 1870. Bola súčasťou prusko-francúzskej vojny, Francúzi boli porazení. Boja sa zúčastnili aj oddiely Poliakov z okolia Poznane, ktorá bola súčasťou územia Pruska (pozn. prekl.).

Železničná stanica vo francúzskom Calais

tým väčšmi, že toľko žičlivosti voči onomu, ostatne i tak najsympatickejšiemu národu prechovávali sme.

V hale železničnej stanice Calais sa hmýrili cestujúci, ktorí smerovali do Anglicka. Nadviazali sme známosť s istým obchodným cestujúcim, ktorý, ako vravel, sa už prepravil cez prieplav viackrát než mali všetci prítomní vlasov na hlave. Spytovali sme sa ho, či očakáva dobré počasie.

– Prieplav to na jar furt preženie s džinom, a preto potom zlostne zbojuje každého, kto sa na ňom ocitne, – odvetil onen gentleman a zasunul si ruky do vrecák.

– Ale veď počasie je pekné, – ozval som sa v snahe vyžmýkať z neho aspoň ako-tak priaznivú zvesť.

– Hej, ale vlny sú krátke.

– Krátke vlny? – spýtal som sa tónom, ktorý mal dosvedčiť, že viem, čo krátke vlny sú – pritom však nemal som o nich ani poňatia.

– Veru tak, – odpovedal obchodný cestujúci, zasunul si ruky do vrecák takmer po lakte, začal skúmať špičky svojich topánok a pohvizdovať si pritom áriu z *Maškarného bálu*³⁶.

³⁶ Opera Giuseppeho Verdiho (pozn. prekl.).

„Och! Vrav, či prajné vlny uvítajú ma!“

Ďalší gentleman, ktorý počas sledovania nášho rozhovoru, sťa by sa chcejúc uistiť o dostatočnom, na putovanie po moriach nevyhnutnom rozmere úst, neprestajne do nich strkal a vyberal späť rukoväť svojej palice, otočil sa ku mne a autoritatívnym tónom riekol:

– Načim sa potúžiť fľašou portského a zjesť čo najviac sušených sliviek!

– *Garçon!*³⁷ – zvolal som. – Fľašu portského a čo najviac sušených sliviek.

Avšak skôr než sme stačili zjesť a vypiť všetko, čo nám naservírovali, v hale vypukla haravara a zmätok. Jedni ozlomkrky schmatúvali svoje kufriky, druhí v snahe čo najrýchlejšie dopiť povyšpliechávali zo šálok na tanieriky horúci bujón a chlípali ho s vytreštenými očami; napokon ďalší zase preglgali také kusiská horúceho mäsa, že ich prehltnutím by si česť vyslúžili najvynikajúcejší vlci³⁸, istá dáma prenesmierne zbledla a dávajúc sa prihlúpla navôkol, sťa by pomoc hľadavšia, opakovala: „Och Bože! Bože!“, akýsi pán sa na prahu cez vlastný kufrík prekoprcoľ. Napokon sme vyšli na svieži vzduch, o veci sa nám postarali. Koráb, ktorý nás mal odviezť do Doveru, stál tesne pri brehu prístaviska a prenikavo, sťa by za účelom dôslednejšieho predesenia cestujúcich, hvízdal, vietor fúkal, sťa by od toho závisela jeho mravná spása, ľudia, ktorí niesli batožinu, ziapali a preklínali sami nevediac koho; more revalo, sťa by ho za to niekto platil. Slovom, všetko prispievalo k tomu, aby cestujúci, ktorí už aj tak nevedeli, čo sa s nimi deje, a najmä čo sa s nimi diať bude o pol hodiny, bezo zvyšku súdnosť stratili.

Konečne zídúc zvažujúcim sa mostíkom, vkročili sme na palubu lode. Para svišťala, kolesá sa začali svižne otáčať a rozpenili vodu – no loď sa ešte nepohla. Využil som okamih na vydýchnutie a pohľad do modravých diaľav, v ktorých, kam len oko dohliadne, rozprestiera sa rozbúrená priepasť mora. O chvíľu moju pozornosť upútala akási osoba oblečená do gumeného plášťa. Zmienené individuum, vyskytujúce sa nablízku, zrazu ponorilo do úst obrovský šúľok tabaku, potom ešte pohrúžilo hlavu do gumenej kapucne a vyštveralo sa schodíkmi na vysoký mostík, ktorýžto, zakrytý lodnou plachtou, na prove lode nachádzal sa.

– Kto je to? – spýtal som sa obchodného cestujúceho.

³⁷ Chlapče! (franc.) – oslovenie poslíčkov, pikolíkov, ale aj čašníkov v reštauráciách a pod. (pozn. prekl.).

³⁸ V epose o lišiakovi Šibalovi, ktorého verzie kolovali na území stredovekého Flanderska, dôležitú rolu zohráva urodzený dvoran vlk Hlt (pozn. prekl.).

– Kapitán. Vyštveral sa hore a zakutral sa do plášťa. Hm! To neveští nič dobré, postretne nás búrka.

– Aby vás čo... – chcel som povedať: ďakujem pekne.

Nebolo to však jediné a posledné zlé znamenie. Onedlho som zaregistroval ešte horšie: z podpalubia totiž vyliezol námorník s rukami plnými porcelánových misiek, ktoré začal tu a tam po palube rozmiestňovať.

– Neptún! Desať obedov ti kúpim, lež tentoraz pozhovej, ponechaj mi môj, – zaúpel som v duchu.

Znevrady pocítil som, že loď sa hojdá sprava doľava i naopak, breh začína sa vzdávať očiam. Na cestu vyrážame.

Čo nastalo potom, uvediem v ďalších listoch. Zhliadol som neskôr na mori podobné, ibaže drastickejšie výjavy, preto ich opis odložím.

